

CSORBA GYŐZŐ VEZÉRSZAVAI

Amikor az olvasó képzeletében végigpergeti azt a névsort, mely számára a mai magyar líra élvonalát jelképezi, Csorba Győző nevét bizonyára a legelsőők közé helyezi. Nagyon nehéz ugyan megragadni azt a pillanatot, azt a verset, kötetet, amelyben a jó költő kitűnő költővé érkezik, de a folyamat érzékletesen rajzolódik ki a könyvek egymásutánjából. A weöresi ösztönzéseket, a pannon líra hagyományait tudatosan magáénak valló lírikus – akinek külön érdeme, hogy önmagát mindig készségesen osztotta meg fiatalabb pályatársaival, őket igényességre és erkölcsi kövekezetességre nevelve – merész, de nem előzmények nélkül való fordulatot elvetett mindent, amit fölöslegesnek érzett, hogy minél pontosabban, hitelesebben ragadhassa meg azokat a szavakat, amelyek igaz kifejezői mostani életállapotának.

Keserű ember? Hogyne volna keserű az, akit testi kínok sanyargatnak és az öregedés rossz érzése nyomaszt! Csalódott? Ha ifjúkora túlszigázott reményeire tekint vissza, bizonyára az is, hiszen nem sikerült megfejtenie azokat a „titkokat”, amelyekről *Istenről, öregedőben* című költeményében szól: „Hogyha ezerszer öregebb is, / én se vagyok gyerek, / tárgyalhatnánk egymással végre úgy, / mint felnőtt emberek. // Ő nyilván sokkalta tudósabb, / számára több dolog / természetes, sőt túl-túl szimpla is tán, / ami nekem titok.” Ezek a titkok a hetvenes évek közelségében is titkok maradnak, ám a költő ma már nem is törekszik megfejtésükre, mert nem kevésbé izgalmas feladat köti le tehetségét és energiáit: önmaga emberségének természetével kell tisztába jönnie, megfejtenie az öregedő szív ütését, a romló tagok állapotát, s általában mindent, ami hozzátartozik ahhoz az emberi létmódhoz, mely kiszolgáltatót, nyitott a végre, mégis telve van alkotó szenvedélyekkel, s olyan vágyakkal, melyek a szépre, jóra és igazra irányulnak. Könnyen eshetünk a költő által kínált csapdába, azt állítva, hogy lírája közhelyes, hiszen olyan humánus alapértékeket igyekszik megfogalmazni, amelyek minden korszakban az emberiségnek vezérlő csillagai. Csorba Győző azonban olyan átfűlt pátosszal, s ugyanakkor oly magától értetődő egyszerűséggel szól ezekről, amire csak az igazán nagy lírikusok képesek. Valóban „határsávra” érkezett, ahogy új kötete nyitó versében, a *Közírré*-ben írja, olyan pontra, ahol már semmi sem érdekes, ami talmi, ami porrá omlik a múltó időben. Tekintetét a jövőre függeszti, már nem törődve a múlttal, mert tudja, hogy amit megőrzött, bőven elég ahhoz, hogy bebocsátást nyerjen oda, ahol igazi értékei szerint méretik meg az ember és a költő.

Aki a múltó értékekhez ragaszkodik, voltaképpen a pillanat rabja marad. Aki viszont lemond a pillanatról, megnyeri helyette az időtlenség szabadságát, s feljuthat a szemlélődésnek arra a pontjára, ahol „eggyé torlódik öröm és gond”. Jól érzékeli teste fájdalmas kötöttségeit, szökellne, de lába csak araszol, de „ezer gubanc béklyóiban / szélrózsa-szabadságra gondol”, mert ez a szabadság immár mindenestől az övé, ezt nem perelheti el tőle senki. Ez maradt minden vagyona, de ennél többet sohasem akart gyűjteni.

Csorba Győző újabb költészetének egyik legfontosabb eleme a kimondott és különböző jelentései szerint értelmezett szó. Ő még bízik benne – nem úgy, mint sok modern lírikus, aki fájdalmasan csalódott kétértelműségeiben, s ezért inkább új nyelvtant, új jelrendszert teremt a maga számára, s a meglévő szókincs-

ből új alakzatokat alkot. Csorba pontosan tudja, hogy a költőnek nem szabad ki-hátrálnia a hagyományokból, felelős koráért, s nem tehet egyebet, mint féltő gonddal felveszi a megtaposott, megcsúfolt szavakat, s igyekszik őket eredeti szépségükben és tisztaságukban felmutatni, hogy az olvasónak is visszaadja hitét, azt a reményét, hogy kapcsolatot teremthet a másik emberrel. Elég – mint a *Virrasztó* szép jelképe sugallja – emlékezetre méltatni e szót, megtölteni az érzés melegével, „s reggelre úgy indulhatok, / mint aki biztosabbra / rajzolt egy szét-mázolt lapot, / hogy az időnek adja”.

Ebben a költészetben sosem voltak s most sincsenek „szétmázolt lapok”, ostoba kétértelműségek és bizonytalanságok. Csorba Győző kényesen idegenkedik minden romantikus gesztustól, fölösleges pátosztól, nagyotmondástól. Pontosán tudja, hogy az egyén élete, még ha az költői lét is, csak pontszerű, de ebben az egyetlen pontban ellentétek feszülnek egymásnak, benne sűrűsödik az egész élet, jelen és múlt. Aki ezt felismeri, egyszeriben megszabadul a végesség korlátaitól, s bizvást hagyatkozhat azokkal a kincsekkel, melyeket ő ugyan csak lomoknak tekint, az olvasó azonban bennük érzi a maga életének nemesebb lehetőségeit. A költő néha úgy véli, hogy kedves szavai is megcsalták: ami hajdan szilárdnak és végérvényesnek látszott, az élet határhelyzeteiben egyszeriben elveszíti értelmét, biztonságot adó tartását. Ennek a fájdalmas felismerésnek remek megfogalmazása *A latin nyelvtan*: „A latin nyelvtan bennem szétesőben, / állott pedig meg-nem-rendíthetően, / s nemcsak magamagát tartotta bennem, / vigyázott rám is egy-egy csúf időmben. // És kapkodás lett bennem és üresség, / fölbomlott egy öröknek-hitt szövetség. / Ó, latin nyelvtan, rend, erő, szilárdság, / ó, tisztességtelen, csaló öregség!” De érdekes még egyáltalán az a latin nyelvtan, s mindaz, amit jelképezett: érdekesek az emberi törvények és szabályok? A bölcs öregség megtaníthat a természet szépségének és a belőle kifejlő, magasabb létrend síkján értelmezhető törvényszerűségek felismerésére és értelmezésére. S ha pontatlanul is, meg nem engedhető módon egyszerűsítve is, de azt kell mondanunk: Csorba Győző újabb költészete épp azáltal lett nagy költészet, hogy ezeket az egyetemes törvényeket igyekszik számunkra is megtapinthatókká tenni, s az öregedés természetrajzán túl azt megmutatni, ahogy az ember kiüresíti magát s éppen így talál eddig ismeretlen, mélyebb és hitelesebb tartalmakat. Így lesz, lehet újabb lírájának kulcsfogalma és jelképe a kert, a békesség, az újrászületés, a mindig újrakezdés nagyszerű közege. Ide sosem törhetnek be a „lakájok”, itt nem érvényesek az ügyeskedések látszattörvényei, mert a kertben az ember önmagával vethet számot, s a fa ágában, a múlt és megújuló természet látványában önmaga sorsára ismerhet, s ez az ismeret több és gazdagabb, mint amit a kerten kívüli, megromlott és megrontott világ adhat a számára.

Ebben a felismerésében segítik a magyar líra legszebb és legnemesebb hagyományai. Csorba Győző nem úgy fordul ezekhez, mint aki intimitásokat akar elmondani Babitsról, Illyésről és a többiekről. Számára ezek a nagy nevek és a hozzájuk kapcsolódó művek olyan értékhordozók, melyekkel érdemes benépesíteni a jelképes kertet, amelyekből ő is, mi is ösztönzést nyerhetünk, egy emberibb létélmény sugallatát. De ugyanezt a sugallatot halljuk ki Csorba Győző költészetéből is, verseinek megnyugzó, néha szabálytalanságaival is megejtő és példára ösztönző lélegztételéből, amelyben az egyszerűség a fő szín, és a szeretet, a másik emberre való nyitottság a legnagyobb érték és élmény. „Egyetlen szó alap-alakban” is elég, „ha halló hallja meg”. Érdemes meghallanunk.